

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Εφαρμοσμένες Κοινωνικές Επιστήμες και Κοινωνική Εργασία

Δ. Ιατρίδης

*Καθηγητής Κοινωνικού Σχεδιασμού,
Πανεπιστήμιο BOSTON COLLEGE, USA*

Δύο σκέυεις μου δημιουργήθηκαν όταν πριν από λίγες μέρες ήρδα από την Βοστώνη και πήρα την πρόσκληση για σήμερα.

Πρώτον, σκέφθηκα πόσο καλή είναι η πρωτοβουλία του ΣΚΛΕ να οργανώσει το σημερινό Συμπόσιο με στόχο την βελτίωση της εκπαίδευσης Κοινωνικών Λειτουργών όπως κάνουν όλοι οι καλοί σύλλογοι. Επαγγελματισμός σημαίνει βασικά την βελτίωση του επαγγέλματος με καλύτερη εκπαίδευση, επιμόρφωση, πληροφοριοδότηση, δημοσιεύσεις, πρακτική εφαρμογή και συνθήκες εργασίας.

Δεύτερον, απόρησα ότι το θέμα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στις κοινωνικές επιστήμες και την Κοινωνική Εργασία αποτελεί επίκαιρο και κεντρικό θέμα ακόμα και το 1987 -ένα θέμα που το συζητάμε έντονα και συνεχώς τα τελευταία 20 χρόνια.

Πολλοί μάλιστα στο σημερινό μας ακροατήριο έχουν εργαστεί έντονα και έχουν γράψει εκτενώς πάνω στο θέμα. Έτσι είναι λίγο απογοητευτικό να μην έχουν ακόμη το 1987 πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία και βασική παιδεία στις κοινωνικές επιστήμες. Πολύ πρόσφατη εξαίρεση αποτελούν η Πάντειος, η σχολή Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, η μελέτη Ίδρυσης σχολής Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, και τα μεμονωμένα μαθήματα σε διάφορα πανεπιστήμια κυρίως εισαγωγικά, σε ορισμένες μόνο κοινωνικές επιστήμες ενταχμένα σε Πανεπιστημιακές σχολές άσχετες με τις κοινωνικές επιστήμες (Ουμανιστικές ή Νομικής). Αυτές οι δύο σκέυεις χαρακτηρίζουν τις παρατηρήσεις μου που βασίζονται σε σημειώσεις και που αφορούν δύο συνδισσόμενα μέρη: Το πρώτο αφορά το «γιατί», την εξήγηση του φαινομένου. Το δεύτερο αφορά το «πώς», τα μοντέλα εκπαίδευσης που πρέπει να μελετήσουμε.

Γιατί το φαινόμενο;

Το θέμα είναι σαφώς περισσότερο πολιτικό και επαγγελματικό παρά επιστημονικό ή ορθολογιστικό. Είναι πολιτικό αφού η ανωτάτη παιδεία στην Ελλάδα είναι κρατική και συνεπώς μόνο η Πολιτεία, ο Δημόσιος Τομέας, χαράζουν αποκλειστικά την πολιτική παιδεία. Συνεπώς, το θέμα πολιτικοποιείται και κομματικοποιείται εύκολα και υπόκειται σε πολιτικές, πλουραλιστικές πιέσεις και προτάσεις, που μπορεί να προκαλέσουν σύγχυση,

αναποφασιστικότητα και αδιέξοδα. Οι σημερινές δηλώσεις των αντιπροσώπων διαφόρων πολιτικών κομμάτων στο Συμπόσιο αντανakλούν το έντονο και κομματικό ενδιαφέρον για το θέμα.

Το θέμα όμως είναι επίσης επαγγελματικό με ευρύτατες οικονομικές διαστάσεις, (εξεύρεση εργασίας, ικανοποιητικοί μισθοί και δέσεις) που, με την σειρά τους, επιδρούν και στην ποιότητα των υποψηφίων κοινωνικών λειτουργών. Το μέλλον του επαγγέλματος εξαρτάται ακριβώς και από την ποιότητα και από το επίπεδο της νέας επαγγελματικής γενιάς που στελεχώνει το επάγγελμα. Έτσι το θέμα πρέπει να μεθοδευτεί προσεκτικά μέσα σε ένα επίσης πολύπλοκο κλίμα οικονομικών ενδιαφερόντων διαφόρων κοινωνικών επιστημών, πανεπιστημιακών παραγόντων, και επαγγελμάτων που έχουν συχνά αντίθετα μεταξύ τους συμφέροντα και προβάλλουν συγκρουόμενα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά επιχειρήματα. Οι κοινωνικές επιστήμες έχουν πολλές, κοινές επιστημονικές βάσεις και κοινά εκπαιδευτικά συμφέροντα ώστε να μπορούν να συνεργαστούν σε πολλούς τομείς εφαρμογής και σε διακλαδικές ομάδες ψυχικής υγείας. Συγχρόνως όμως βρίσκονται σε ανταγωνισμό στην επαγγελματική αγορά.

Με τον έντονο επαγγελματισμό του αιώνα μας τα επαγγέλματα εφαρμοσμένων κοινωνικών επιστημών ανταγωνίζονται αναπόφευκτα μεταξύ τους στην οικονομική αγορά για ευνοϊκότερες δέσεις, αμοιβές, προτεραιότητες, κύρος εφαρμογής και συνθήκες. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ στον τομέα ψυχικής υγιεινής και μεταξύ αυτών που ασκούν ιδιωτικά το επάγγελμα, οι κλινικοί Κοινωνικοί Λειτουργοί προσελκύουν πρόσφατα περισσότερους πελάτες παρά οι ψυχίατροι ή ψυχολόγοι. Ενώ πριν από το 1980 είχαν πολύ λιγώτερους. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σε πολλαπλούς και μακρόχρονους λόγους, αλλά συνδέεται, κύρια, με την αύξηση των κοινωνικών λειτουργών που εξασκούν ιδιωτικά το επάγγελμα (2% πριν από δέκα περίπου χρόνια, σε 12% σήμερα), την αύξηση των αποφοίτων από ανώτατες σχολές Κοινωνικών Λειτουργών, κυρίως μεταπτυχιακών, την σημαντική βελτίωση της κλινικής εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και πρακτικής εφαρμογής των Κοινωνικών Λειτουργών, και με την αποτελεσματική οργάνωση και δραστηριότητα του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών των ΗΠΑ. Για παράδειγμα, ο Σύλλογος πέτυχε την επαγγελματική κατοχύρωση του επαγγέλματος με πολιτειακή νομοθεσία για άδεια εξάσκησης του επαγγέλματος Κοινωνικού Λειτουργού. Δύο από τις επιπτώσεις της κατοχύρωσης ενδιαφέρουν εδώ.

Πρώτον η άδεια ανανεώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα μόνο αν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί αποκτήσουν έναν ορισμένο αριθμό επιμορφωτικών «μονάδων» που χορηγούνται επίσημα για μαθήματα, σεμινάρια και διάφορες άλλες επιμορφωτικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν επιτυχώς μετά την κάθε τελευταία ανανέωση άδειας. Έτσι τώρα τελευταία οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΗΠΑ εκπαιδεύονται συνεχώς και βελτιώνουν επιστημονικά το επίπεδο πρακτικής άσκησης -αλλιώς δεν μπορούν να ανανεώσουν την άδεια άσκησης του επαγγέλματος από την πολιτεία, ή να ανταγωνισθούν στην ελεύθερη επαγγελματική αγορά.

Δεύτερον, η επαγγελματική κατοχύρωση και η ανανεούμενη άδεια άσκησης επαγγέλματος έχουν επίσης ευνοϊκές οικονομικές επιπτώσεις στην επαγγελματική αγορά -ακριβώς όπως και η ανώτατη εκπαίδευση και η επιμόρφωση. Για παράδειγμα, οι ασφαλιστικές εταιρείες που ασφαλίζουν τη σωματική και ψυχική υγειονομική περίθαλψη πληρώνουν τώρα (μετά την κατοχύρωση του επαγγέλματος και την άδεια άσκησης) απ' ευθείας και αυτόματα τους Κοινωνικούς Λειτουργούς για κλινικές εξυπηρετήσεις που προσφέρουν

στους ασφαλισμένους πελάτες. Αυτό ήταν αδύνατο να γίνει όταν η εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών ήταν κατωτέρου επιπέδου, όταν η Κοινωνική Εργασία δεν ήταν κατοχυρωμένο με νόμο επάγγελμα και όταν δεν υπήρχαν επίσημες άδειες άσκησης του επαγγέλματος -και τα τρία είχαν πετύχει πολύ πριν οι ψυχίατροι και οι ψυχολόγοι.

Στον τομέα μακρο-κοινωνικής εργασίας, δηλαδή την χάραξη πολιτικής κοινωνικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, ή κοινωνικών υπηρεσιών και προγραμμάτων και τοπικής αυτοδιοίκησης, πρόσφατες εξελίξεις αντανακλούν και σ' αυτόν τον τομέα τις ευνοϊκές επιπτώσεις της ανώτατης παιδείας στον επαγγελματισμό. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν επίσης επικρατήσει στον επαγγελματικό ανταγωνισμό άλλων κοινωνικών επιστημόνων, όπως για παράδειγμα κοινωνιολόγων, επιστημόνων πολιτικής και ανθρωπολόγων. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί σαφώς ως πιο κατάλληλοι προτιμούνται σε θέσεις χάραξης πολιτικής, κοινωνικών υπηρεσιών και προγραμμάτων και σε κοινοτική ανάπτυξη.

Έτσι σ' όλο το φάσμα του τομέα πρακτικής εφαρμογής, κλινικό και κοινωνικό σχεδιασμό, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί ανταγωνίζονται με επιτυχία στην επαγγελματική αγορά - και συνεπώς αποτελούν πηγή επαγγελματικής ανησυχίας σε άλλους αναπτυξιακούς επαγγελματίες εφαρμοσμένων κοινωνικών επιστημών και σε συνέχεια στις σχολές που τους εκπαιδεύουν.

Η ανησυχία δεν είναι αδικαιολόγητη. Πρώτον, η κοινωνική εργασία παραμένει το κατ' εξοχήν επάγγελμα κοινωνικών επιστημών που συνδέει ταυτόχρονα θεωρία και πρακτική εφαρμογή (λύση προβλημάτων). Δεύτερον, παραμένει το μόνο επάγγελμα που καλύπτει όλο τον επαγγελματικό αναπτυξιακό χώρο: δηλαδή την μικρο-κλίμακα εφαρμογής (κλινικές παρεμβάσεις) και σύγχρονα την μακρο-κλίμακα εφαρμογής (κοινωνική πολιτική και σχεδιασμός, κοινοτική ανάπτυξη, κοινωνικές υπηρεσίες και προγράμματα την επιστημονική διαδικασία με ανθρωπιστικές αξίες. Όλες οι άλλες κοινωνικές επιστήμες καλύπτουν μόνο μέρος του αναπτυξιακού χώρου (δηλαδή κυρίως μόνο θεωρία, όπως, για παράδειγμα η κοινωνιολογία και πολιτική επιστήμη) ή κυρίως μόνο την μικροκλίμακα όπως για παράδειγμα ψυχίατροι και ψυχολόγοι, ή μόνο την μακροκλίμακα εφαρμογής όπως για παράδειγμα, η πολιτική επιστήμη και ανθρωπολογία και αποκλείουν τις αξίες από την πρακτική εφαρμογή. Η Κοινωνική Εργασία βελτίωσε επίσης την ανώτατη παιδεία της, κυρίως στην μεταπτυχιακή και καδιέρωσε μόνιμα την επιμόρφωση για να γίνει αποτελεσματικότερη και να επιτύχει ανώτερα επίπεδα πρακτικής εφαρμογής -και ευνοϊκότερες θέσεις στην επαγγελματική αγορά.

Στην Ελλάδα οι επαγγελματικές εξελίξεις και ανησυχίες δεν θα πρέπει να είναι πολύ διαφορετικές από άλλες χώρες -αν και δεν είμαι όσο ενήμερος θα ήθελα. Στο άμεσο μέλλον οι συνθήκες της Ελληνικής επαγγελματικής αγοράς θα ακολουθήσουν πολύ πιθανά τις εξελίξεις στις ΗΠΑ και αλλού -με διαφορά ορισμένου χρόνου. Ήδη, όμως, και στην Ελλάδα, όπως τώρα μαθαίνω, οι απόφοιτοι κοινωνιολογίας δυσκολεύονται να βρουν κατάλληλη απασχόληση: υπάρχει στενή επαγγελματική αγορά και έχουν έλλειψη ικανοτήτων για πρακτική εφαρμογή.

Γίνεται έτσι προσπάθεια να βελτιωθεί η εκπαίδευση των κοινωνιολόγων κυρίως σε μεταπτυχιακό επιμορφωτικό επίπεδο με ειδικά πολύμηνα σεμινάρια πρακτικής εφαρμογής σε συγκεκριμένους τομείς κοινωνικών προγραμμάτων και τοπικής αυτοδιοίκησης -που ήδη άρχισαν. Στόχος τους είναι η διεύρυνση της ελληνικής επαγγελματικής αγοράς με ανοίγματα απασχόλησης στην τοπική αυτοδιοίκηση, και την διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών

και προγραμμάτων κοινωνικής ανάπτυξης. Η επιμόρφωση αυτή προστίθεται στο δίπλωμα ΑΕΙ που ήδη έχουν αυτοί οι κοινωνιολόγοι, ενώ οι περισσότεροι Κοινωνικοί Λειτουργοί στην Ελλάδα δεν έχουν καν τέτοιο δίπλωμα, ούτε μεταπτυχιακή επιμόρφωση. Η μεταπτυχιακή επιμορφωτική αυτή προσπάθεια είναι ακόμη μεμονωμένη και πειραματική, αλλά είναι συμβολική για το μέλλον. Αν και ως επάγγελμα η Κοινωνική Εργασία είναι η πιο κατάλληλη εφαρμοσμένη Κοινωνική Επιστήμη, η επαγγελματική αγορά στην Ελλάδα ήδη, δεν ευνοεί σ' αυτή την περίπτωση τους Κοινωνικούς Λειτουργούς. Συγχρόνως από την άλλη πλευρά οι Σύλλογοι ψυχολόγων και ψυχιάτρων θα ανησυχούν επίσης επαγγελματικά με την προοπτική για ιδιωτική εξάσκηση κοινωνικής εργασίας και τον πιθανό ανταγωνισμό από κλινικούς Κοινωνικούς Λειτουργούς -και συνεπώς με την προοπτική για ανώτατη εκπαίδευση στα ΑΕΙ. Το παράδειγμα των ΗΠΑ και άλλων χωρών είναι χαρακτηριστικό και η πραγματικότητα της στενής ελληνικής επαγγελματικής αγοράς (μικροεφαρμογή και μακροεφαρμογή) είναι αναμφισβήτητα πειστική.

Δεν αναφέρομαι βέβαια στους ψυχιάτρους, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους που είναι σήμερα στο Συμπόσιο και υποστηρίζουν ως άτομα και επιστήμονες την εκπαίδευση στα ΑΕΙ. Αντίθετα, αναφέρομαι στα επαγγέλματά τους ως δεσμούς και επαγγελματικές συλλογικές οντότητες με σαφή και εντατικά οικονομικά και επαγγελματικά συμφέροντα.

Τα επαγγελματικά συμφέροντα και σύνορα διεκδικούνται ήδη στην ελληνική επαγγελματική αγορά και προσπάθειες για την ανακατανομή της αγοράς διαγράφονται από τώρα στον ορίζοντα -με δυσμενείς συνθήκες για την κοινωνική εργασία λόγω έλλειψης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης. Η προοπτική για το μέλλον, χωρίς ανώτατη εκπαίδευση και συστηματική επιμόρφωση είναι λιγότερο ευνοϊκή.

Αν αυτές οι παραδοχές είναι ρεαλιστικές απαιτείται προσεκτική, ενιαία, σφαιρική πολιτική μεθοδευση του θέματος από τον ΣΚΛΕ και τα μέλη του επαγγέλματος. Ο ΣΚΛΕ θα παίξει αναπόφευκτα κύριο ρόλο στην προσπάθεια να βελτιωθεί η ποιότητα άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας και η θέση της στην επαγγελματική αγορά με ανώτατη και μεταπτυχιακή εκπαίδευση και με επιμορφωτικά σεμινάρια, ερευνητικές δραστηριότητες και επιστημονικές μεθοδεύσεις. Για να αποτελέσει αποτελεσματικό φορέα ο ΣΚΛΕ πρέπει να κινηθεί ταυτόχρονα σε δύο συνδεδεμένα μέτωπα, ένα επαγγελματικό και ένα εκπαιδευτικό. Στο πρώτο ο ΣΚΛΕ πρέπει να δημιουργήσει πρακτικές προσβάσεις, συμμαχίες και συνασπισμούς με διάφορους αποφασιστικούς παράγοντες (πολιτικούς, κομματικούς, συνδικαλιστικούς, πανεπιστημιακούς, επαγγελματικούς και επιστημονικούς) με σκοπό να μεθοδευθεί αποφασιστικά το θέμα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης προς την πολιτεία, τα διάφορα ΑΕΙ, και την κοινή γνώμη. Στο δεύτερο μέτωπο ο ΣΚΛΕ πρέπει να πάρει πρωτοβουλία για την οργάνωση συστηματικού κύκλου επιμορφωτικών σεμιναρίων και δραστηριοτήτων που να καταλήγουν σε επαγγελματική αναγνώριση από την Κοινωνική Εργασία για όσους Κοινωνικούς Λειτουργούς συμμετέχουν επιτυχώς.

Παρόλο που έδεσα το θέμα, όμως, ως κυρίως πολιτικο-επαγγελματικό απαιτείται παράλληλα και ένα ευέλικτο, πειστικό επιστημονικο-ορθολογιστικό σκεπτικό για την ανάγκη κοινωνικών επιστημόνων Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης σε σχέση με το αναπτυξιακό πλαίσιο της χώρας. Ένα τέτοιο ολοκληρωμένο σκεπτικό, που ήδη υπάρχει σε διάφορα άρθρα και εκθέσεις, είναι κεντρικά χρήσιμο για δημοσιεύσεις, πληροφοριοδότηση, επίσημες προτάσεις και δημόσιες σχέσεις. Πρόσθετα μπορεί να χρησιμοποιηθεί από όλους τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και τους κύκλους που υποστηρίζουν το θέμα. Οι κεντρικοί διάμετροι του σκεπτικού είναι πολλοί, αλλά αναφέρω τις πιο βάσιμες παραμέτρους:

1. Διεθνώς, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός αναπτυγμένων χωρών και χωρών του Τρίτου Κόσμου περιλαμβάνει ως βασικά στελέχη κοινωνικούς επιστήμονες με πλήρη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ιδιαίτερα μεταπτυχιακή, που παρέχεται στα εθνικά τους πανεπιστήμια και κέντρα κοινωνικής έρευνας-μελετών.
2. Η τεχνολογική ανάπτυξη από μόνη της και χωρίς ένα πλαίσιο κοινωνικών επιστημών δεν επαρκεί στην αναπτυξιακή προσπάθεια.
3. Αντίθετα, η ανάπτυξη μιας χώρας όχι μόνο κωλύεται και καθυστερεί χωρίς σοβαρό υπόβαθρο κοινωνικών επιστημών και έρευνας αλλά συχνά οδηγείται σε κοινωνικές δυσλειτουργίες: απρόβλεπτες και ανεπιθύμητες επιπτώσεις στο κοινωνικό σύστημα και τις ανθρώπινες σχέσεις. Οι επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο υστερούν χωρίς ένα σοβαρό υπόβαθρο κοινωνικών επιστημών και η χώρα παραμένει υποανάπτυκτη ως προς την ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου.
4. Οι κοινωνικές επιστήμες στην Ελλάδα είναι ήδη υποανάπτυκτες και υστερούν ακόμη και σε σύγκριση με χώρες του Τρίτου Κόσμου που έχουν λιγότερο κατά κεφαλή εισόδημα από την Ελλάδα (\$ 4.500 δολάρια κατά κεφαλή εισόδημα) -όπως η Κίνα με \$ 380 δολάρια, η Κούβα με \$ 800 και πολλές χώρες της Αφρικής και της Ασίας με \$ 100-200 δολάρια κατά κεφαλή εισόδημα.
5. Η συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα επιβάλλει επίσης την έγκαιρη ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών στην Ελλάδα και την βελτίωση των ΑΕΙ. Αλλιώς οι επιπτώσεις για τα ελληνικά πανεπιστήμια και την επαγγελματική αγορά θα είναι δυσμενείς.

Ειδικότερα για την Κοινωνική Εργασία:

1. Το επάγγελμα είναι η κατ' εξοχή εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη και στοχεύει στην κοινωνική ανάπτυξη συνδυάζοντας την μικροκλίμακα εφαρμογή με την μακροκλίμακα, την θεωρία με παρεμβάσεις για ανάπτυξη, την ευρύτερη κοινωνική πολιτική με την προνοιακή και της κοινωνικές υπηρεσίες, την επιστημονική με την ανθρωπιστική διάμετρο. Έχει μακρά παράδοση κοινωνικής αναμόρφωσης με ανθρωπιστικές-ηθικές δεσμεύσεις. Καμιά άλλη κοινωνική επιστήμη, εφαρμοσμένη και μη, δεν καλύπτει αυτό το ολοκληρωμένο φάσμα. Η κοινωνιολογία δεν είναι εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, δεν παρέχει γνώσεις για πρακτική εξάσκηση ή παρεμβάσεις κοινωνικής ανάπτυξης και απορρίπτει την κοινωνική αναμόρφωση από τα όρια της.
2. Η σημερινή προ-πανεπιστημιακή εκπαίδευση Κοινωνικών Λειτουργών (ΤΕΙ) είναι ανεπαρκής για τον κλινικό και αναπτυξιακό ρόλο της Κοινωνικής Εργασίας, ενώ ακόμη και χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπως η Ινδία, έχουν ήδη πάνω από τρεις σχολές Κοινωνικής Εργασίας Πανεπιστημιακού επιπέδου. Το περιβάλλον των ΤΕΙ είναι ακατάλληλο (τεχνολογία) για μια εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη. Ούτε προσφέρουν το διακλαδικό επιστημονικό περιβάλλον που απαιτεί η εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών. Πρόσδετα οι συνθήκες επιλογής υποψηφίων Κοινωνικών Λειτουργών είναι τελείως ακατάλληλες και επιβλαβείς.

Μοντέλα Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης: Πώς;

Βασική προϋπόθεση για το κατάλληλο οργανωτικό σχήμα Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι και η σχέση με την Ελληνική και γενικότερα την αγορά της Δυτικής Ευρώπης. Τα ΑΕΙ δεν εκπαιδεύουν συνήθως απόφοιτους που είναι άσχετοι στην οικονομική αγορά

οι άνεργοι. Από την άλλη μεριά λίγοι υπουήφιοι, ιδιαίτερα οι καλοί, προτιμούν πανεπιστημιακές ειδικότητες βιώσιμες επαγγελματικά.

Το πρόβλημα αντιμετωπίζεται συνήδως με δύο συνδεδεμένους τρόπους. Πρώτον, η πολιτεία πρέπει να δεσμοποιήσει την χρησιμοποίηση κοινωνικών επιστημόνων και να δημιουργήσει κατάλληλες οργανικές δέσεις. Η στάση της πολιτείας είναι βασική.

Παράλληλα τα Πανεπιστήμια πρέπει να εκφράσουν στα εκπαιδευτικά τους σχήματα την σημερινή και αυριανή επαγγελματική αγορά και τις αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας - ιδιαίτερα στην εκπαίδευση κοινωνικών επιστημόνων που είναι απαραίτητοι στις λύσεις κοινωνικών προβλημάτων και την χάραξη κοινωνικής πολιτικής. Τα ΑΕΙ και ο ΣΚΛΕ πρέπει να μελετήσουν διάφορα μοντέλα εκπαιδευτικής οργάνωσης κοινωνικών επιστημών και κοινωνικής εργασίας. Δύο μοντέλα είναι σήμερα τα επικρατέστερα σε διάφορες χώρες. Με απαραίτητες προσαρμογές στην Ελληνική πραγματικότητα προσφέρουν ένα χρήσιμο αρχικό πλαίσιο ανάλυσης.

Το Μοντέλο «Ομπρέλας»: Το πρότυπο αυτό δημιουργεί ένα ευρύ διακλαδικό οργανωτικό σχήμα (κοινωνικών επιστημών) σε τύπο Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, που αποτελείται από δύο βασικά μέρη: Το πρώτο είναι κοινό για όλους τους κοινωνικούς επιστήμονες και αποτελείται από μαθήματα κοινωνικών επιστημών που είναι κοινά και απαραίτητα σε όλες τις ειδικότητες στις κοινωνικές επιστήμες (κοινωνική εργασία, κοινωνιολογία, ψυχολογία, ανθρωπολογία, πολιτική επιστήμη). Τα κοινά βασικά μαθήματα περιλαμβάνουν για παράδειγμα: ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες, στατιστική, κοινωνικές θεωρίες, εφαρμοσμένη έρευνα, θεωρία και εφαρμογή ηλεκτρονικών υπολογιστών, θεωρίες ανδρώπινης συμπεριφοράς, κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, εισαγωγικά μαθήματα σε δύο ή περισσότερες κοινωνικές επιστήμες (επιλογή φοιτητών). Το δεύτερο μέρος αποτελείται από ειδικευμένα και σε βάθος μαθήματα σε μια κοινωνική επιστήμη, οργανωμένα σε τμήματα της σχολής (κοινωνική εργασία, ψυχολογία, κοινωνιολογία κ.λπ.). Ακολουθεί μεταπτυχιακή εκπαίδευση και διδακτορικό πρόγραμμα.

Τα πιο δετικά στοιχεία του μοντέλου «Ομπρέλας» είναι: 1) Οικονομία σε έμυχους και άμυχους πόρους και σε μαθήματα (δεν επαναλαμβάνονται σε κάθε επιστήμη). 2) Ενιαίο, διακλαδικό περιβάλλον σε μια σχολή και η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών επιστημών. 3) Ευέλικτο οργανωτικό σχήμα. Τα αρνητικά στοιχεία περιλαμβάνουν: 1) Καθυστερήση στην ταύτιση του φοιτητού με την ειδικότητά του. 2) Δυσκολίες στην επιλογή και προσανατολισμό των κοινών μαθημάτων και ύλης. 3) Επιλογή καθηγητών για τα κοινά μαθήματα.

Το Ανεξάρτητο Μοντέλο: Το πρότυπο αυτό είναι η αντίθεση του προηγούμενου. Τα ΑΕΙ δημιουργούν ανεξάρτητες σχολές ή τμήματα σε μια ή περισσότερες κοινωνική επιστήμη που λειτουργούν χωριστά και ανεξάρτητα η μια από την άλλη. Η δετική πλευρά του μοντέλου περιλαμβάνει: 1) Άμεση ειδίκευση, ταύτιση και προσανατολισμό σε μια συγκεκριμένη κοινωνική επιστήμη, 2) Οργανωτική ανεξαρτησία στην επιλογή ύλης του επιστημονικού προσανατολισμού και των καθηγητών για κάθε μάθημα, 3) Δυνατότητα για προσθήκη διαφόρων ειδικοτήτων μέσα στην ίδια την κοινωνική επιστήμη. Τα αρνητικά στοιχεία περιλαμβάνουν: 1) Έλλειψη συντονισμού των μαθημάτων κοινωνικών επιστημών. 2) Ανάγκη περισσότερων πόρων για το Πανεπιστήμιο, 3) Έλλειψη ενιαίου, διακλαδικού περιβάλλοντος.

Το σημερινό μας θέμα δεν είναι βέβαια η εξεύρεση σχημάτων για πανεπιστημιακή εκπαίδευση στις κοινωνικές επιστήμες. Τονίζω όμως την ανάγκη άμεσης μεθόδευσης ενός κεντρικού σκεπτικού που σύντομα θα είναι απαραίτητο και που απαιτεί προσοχή και μελέτη. Η επιλογή του οργανωτικού σχήματος επηρεάζει και την μεθόδευση προκαταρκτικών συζητήσεων με διάφορα ΑΕΙ και την ίδρυση σχολής πανεπιστημιακής Κοινωνικής Εργασίας. Για παράδειγμα, θα προωθηθεί ένα μοντέλο ανεξάρτητης σχολής κοινωνικής εργασίας, ή αντίθετα σε συνδυασμό με άλλη υπάρχουσα σχολή ή τμήμα; Τι είδους διασυνδέσεις θα πρέπει να υπάρχουν με άλλες συγγενικές σχολές και τμήματα; Πρόσθετα, υπάρχει και ένας κύκλος προβλημάτων μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής εργασίας. Για παράδειγμα, θα πρέπει να εξακολουθήσουν τα ΤΕΙ Κοινωνικής Εργασίας; Εάν ναι, με ποιά μορφή και τι διδακτέα ύλη; Θα μπορούν οι απόφοιτοι Κοινωνικοί Λειτουργοί των ΤΕΙ να εξακολουθήσουν σπουδές Κοινωνικής Εργασίας στα ΑΕΙ; Θα μπορούν οι απόφοιτοι λυκείου να εγγραφούν απ' ευθείας (χωρίς ΤΕΙ) σε πανεπιστημιακή σχολή Κοινωνικής Εργασίας; Ποιά θα είναι η σχέση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης με μεταπτυχιακή στην Κοινωνική Εργασία; Υπάρχει μήπως πρόβλημα κατάλληλου διδακτικού πανεπιστημιακού προσωπικού από τις τάξεις της κοινωνικής εργασίας; Τι ειδικότητες στην Κοινωνική Εργασία θα πρέπει να εκπαιδεύονται σε σχέση με την Ελληνική αγορά; Θα εκπαιδεύονται «Γενικοί» Κοινωνικοί Λειτουργοί, ή με «ειδικότητα» (κλινικοί, κοινωνικοί σχεδιαστές); Τι είδους διαφοροποίηση στην διδακτική ύλη απαιτείται για κάθε ειδικότητα;

Για το σημερινό μας Συμπόσιο, είναι πρόωρη η αντιμετώπιση τέτοιων θεμάτων που ίσως πρέπει να αντιμετωπισθούν χωριστά από ειδικές επιτροπές μελέτης όταν υπάρξουν εξελίξεις. Μια γενική όμως μελέτη και τοποθέτηση όχι μόνο δεν είναι τώρα πρόωρη, αλλά είναι απαραίτητη. Το ΣΚΛΕ και τα μέλη της κοινωνικής εργασίας πρέπει να μελετήσουν εναλλακτικές λύσεις από τώρα. Γιατί η ερώτηση δεν είναι πια ΑΝ θα υπάρξει πανεπιστημιακή εκπαίδευση αλλά ΠΟΤΕ και ΠΩΣ. Οι κοινωνικές επιστήμες και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί πανεπιστημιακού επιπέδου είναι ήδη απαραίτητοι στις περισσότερες χώρες και πανεπιστήμια του κόσμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι ΜΙΤ, ο εκπαιδευτικός ναός της τεχνολογίας ήδη εφαρμόζει μια νέα ριζοσπαστική πολιτική η οποία κάνει υποχρεωτική την διδασκαλία των κοινωνικών επιστημών ως αναπόσπαστο μέρος της εκπαίδευσης μηχανικών και άλλων τεχνολόγων. Οι κοινωνικές επιστήμες θα διδάσκονται όχι σε χωριστά στεγανά ή «εισαγωγικά» μαθήματα κοινωνικών επιστημών, αλλά ως αναπόσπαστο και αφομοιωμένο μέρος των μαθημάτων τεχνολογίας. Ήδη από το 1987-1988 ως πρώτο στάδιο αντικαθίστανται τα ουμανιστικά μαθήματα με μαθήματα κοινωνικών επιστημών που έχουν σχέση με τον άνθρωπο, τις κοινωνικές αξίες και την κοινωνική ανάπτυξη.

